

Sosiaali- ja terveystministeriön lausunto luonnoksesta valtakunnalliseksi nuorisotyön ja - politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman taustaa

Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma VANUPO on valtioneuvoston nelivuotiskausittain hyväksymä poikkihallinnollinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. Ohjelma hyväksytään valtioneuvoston periaatepäätöksenä. Vuosille 2024-2027 valmisteltavan VANUPO:n teemana on nuorten hyvinvoinnin vahvistaminen laaja-alaisin toimenpitein ja hallinnonalojen rajat ylittäen.

Sosiaali- ja terveystministeriön huomiot

Sosiaali- ja terveystministeriö kannattaa VANUPO:ssa esitettyjä tavoitteita. Poikkileikkaavana huomiona kuitenkin on, ettei ohjelma lähesty syrjäytymisen ehkäisyä ja nuorten hyvinvoinnin parantamista riittävän kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon hallitusohjelman kirjauksen, jonka mukaan *"hallitus laatii laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi"*.

Sosiaali- ja terveystministeriö pitää tärkeänä, että työtä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehdään kaikissa vaiheissa ja tasoilla poikkihallinnollisesti. Tätä yhteistyötä tulee vahvistaa hallituskauden aikana koko valtioneuvoston tasolla. VANUPO:n luonnoksessa todetaan, että ohjelman toimeenpanoa varten kootaan ohjausryhmä sekä tavoitekokonaisuuksien mukaiset yhteistyöryhmät. Syrjäytymistä ehkäisevän työn kokonaisvaltaisuuden ja vaikuttavuuden vahvistamiseksi kokonaisuutta tulisi vielä arvioida uudelleen, jotta myös muut hallituskauden aikana toimeenpantavat ohjelmat voidaan sovittaa yhteen. Myös nuorten ja muiden keskeisten sidosryhmien osallisuus tulisi huomioida työn kaikissa vaiheissa.

Sosiaali- ja terveystministeriö pitää tärkeänä, että useiden ja osin päällekkäisten nuorten tilanteeseen liittyvien ohjelmien sijaan tavoiteltaisiin kokonaisvaltaista ja koordinoitua toimintaa. Tämä tarkoittaa myös tarvetta luoda selkeät toimintamallit sille, miten kansallisen lapsistrategian ja VANUPO:n toimet sovitetään yhteen toisiaan täydentäväksi ja tukevaksi kokonaisuudeksi.

Sosiaali- ja terveystministeriön toisena poikkileikkaavana huomiona on, että ohjelmassa tulisi huomioida vahvemmin haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä. Esimerkiksi nuorten toimintakyvyn erilaiset haasteet ja vammaisten nuorten osallisuus sekä yhdenvertaisuuden turvaaminen tulisi näkyä kaikissa ohjelman teemoissa. Jokaisen nuoren tulisi saada omassa ympäristössään tarvitsemansa apu ja tuki opintoihin sekä työelämään, yhdenvertaisesti vammattomien henkilöiden kanssa.

Sosiaali- ja terveystministeriö esittää seuraavassa vielä joitakin yksittäisiä huomioita lausuntopyynnössä esitetyn jaottelun mukaisesti.

VN/7050/2023
VN/7050/2023-STM-22

Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta ”Nuori voi hyvin koulussa ja oppilaitoksessa” on kapea näkökulma nuorten hyvinvointiin. Kokonaisuudessa voisi tuoda vahvemmin esiin perheen ja muiden lähiyhteisöjen sekä esimerkiksi työelämän merkitystä nuorten hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä, sillä moni nuori uupuu työelämässä. Tulisi pohtia, miten työnantajien mahdollisuuksia tukea nuorten työntekijöiden hyvinvointia voitaisiin vahvistaa. VANUPOssa tarkoitettuun ikäryhmään kuuluu sekä lapsuudenkodissaan asuvia että esim. itse jo vanhemmiksi tulleita. Siksi myös perhepolitiikka sekä opintojen ja työelämän joustot ovat olennaisia näkökulmia, joita ohjelmassa tulisi huomioida vahvemmin.

Ohjelmassa todetaan Ohjaamo-toiminnan osalta, että hyvinvointialueiden roolia ja läsnäoloa vahvistetaan. Hyvinvointialueen palveluilla on tärkeä rooli nuorten työllistymisen tukemisessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilla on myös velvollisuus tehdä yhteistyötä työllistymistä edistävien palveluiden kanssa ja ns. TYP-lakiin on kirjattu nuorten oma työllistymistä edistävä monialainen palvelu. Hyvinvointialueen läsnäolossa Ohjaamossa on kuitenkin huomioitava esimerkiksi kaupunkien ja syrjäseutujen paikalliset tilanteet sekä hyvinvointialueiden laajempi henkilöstötilanne.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että ohjelmassa tulisi nostaa esiin sosiaaliturvan uudistaminen. Sosiaaliturvauudistuksen tavoitteena on selkeämpi, joustavampi ja työhön kannustavampi sosiaaliturvajärjestelmä. Sosiaaliturvauudistusta toteutetaan hallitusohjelman mukaisesti sosiaaliturvalainsäädäntöä koskevien hallituksen hankkeiden sekä parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean työn kautta. Sosiaaliturvakomitea käsittelee toisella kaudellaan muun muassa etuuksien ja palvelujen vastaavuutta ihmisten elämäntilanteisiin, sosiaaliturvan tasoa ja etuuksien yksilö- ja perhekohtaisuutta. Sosiaaliturvakomitean työssä hyödynnetään lasten, nuorten ja perheiden sosiaaliturvaa koskevaa tutkimustietoa. Sosiaaliturvauudistuksessa otetaan huomioon nuorten elämänvaiheista johtuvat erityiset tarpeet ja nuorten saamat etuudet ja palvelut kokonaisuutena.

Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Sosiaali- ja terveysministeriö tunnistaa puutteet nuorten mielenterveyspalveluiden saatavuudessa, ja hallituskauden aikana toteutetaan toimia palveluiden saatavuuden parantamiseksi mm. lasten ja nuorten terapiatakuun myötä. Ohjelmaluonnoksessa kuitenkin korostetaan tarpeettoman vahvasti vain korjaavien palvelujen näkökulmaa, jonka ohella olisi tärkeää huomioida vahvemmin myös mielenterveyden edistäminen ja ongelmia ennaltaehkäisevä työ.

Hyvän mielenterveyden edistämisen työssä keskeinen rooli on nuoria arjessa kohtaavilla aikuisilla sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksen vahvistamisella. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen roolin olisi hyvä näkyä ohjelmassa vahvemmin. Myös perheen merkitys mielenterveyteen vaikuttavana tekijänä tulisi tunnistaa ohjelmassa.

Sosiaali- ja terveysministeriö esittää, että ohjelmassa tulisi mielenterveysongelmien lisäksi nostaa esiin nuorten päihteidenkäyttöön liittyvät kysymykset. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma ja päihde- ja riippuvuusstrategia ovat kansallisen tason toimia, joka tulisi huomioida myös VANUPOssa.

Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma 2020-2030 sisältää laaja-alaisia ja poikkihallinnollisia toimenpiteitä mm. väestön mielenterveyden edistämiseksi ja itsemurhien ehkäisemiseksi, ja tähän työhön osallistuu laaja-alaisesti koko valtioneuvosto.

VN/7050/2023
VN/7050/2023-STM-22

Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää perusteltuna, että ravitsemus tunnustetaan VANUPOssa nuorten hyvinvointiin vaikuttavaksi tekijäksi. Ravitsemukseen liittyviä toimia tulisi kuitenkin vielä konkretisoida. Etenkin kouluruokailun avulla voidaan edistää nuorten hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta, yhteisöllisyyttä, oppimista sekä kestäviä elintapoja. Monelle nuorelle koulussa syödyt ateriat ovat päivän ainoita lämpimiä aterioita. Niiden merkitys on ruoan hinnan nousun myötä edelleen korostunut erityisesti pienituloisissa perheissä.

Ravitsemukseen liittyvinä toimenpiteinä voisivat olla esimerkiksi "Toteutetaan kouluruokailu ravitsemussuositusten mukaisesti ja kehitetään edelleen sen laatua, oppilaiden osallisuutta sekä osallistumista kouluruokailun suunnitteluun." Kouluruokailu tarjoaa myös konkreettisia mahdollisuuksia vähentää ilmastonmuutosta ja tukea luonnon monimuotoisuutta (ruokahävikin vähentäminen, kasvisvoittoinen ruokailu). Myös NEET-nuorille järjestettävässä toiminnassa tulisi huomioida esimerkiksi ravitsevan ruoan valmistaminen yhdessä ja ruokailun yhteisöllisyyttä tukeva merkitys

Kansliapäällikkö

Veli-Mikko Niemi

Erityisasiantuntija

Liisa Jokinen